

De Barricadevrouw

'Gaan wij zo gemakkelijk naar de sociale dienst?' Cees Veltman in gesprek met bijstandsvrouw Nel de Nooij. 'Het lijkt wel of men zelfstandig wonen onmogelijk wil maken.'

Nel de Nooij (62), een van de 120.000 bijstandsvrouwen, arbeidsongeschikt, lid van het Gelders Bijstandscollectief, roert haar mond in het openbaar en dat levert haar niet altijd dankbare reacties op, zoals aanhoudende en vervelende telefoontjes. Daar heeft ze echter iets op gevonden. Meldt de agressieve beller zich weer, dan slaat ze oeverdovend hard met een lineaal op de hoorn. Dat is meestal afdoende.

'Nog erger is het als mensen me opbellen om mij onder moeile dwang iets aan te bieden. Een Haagse mevrouw met een dure naam wilde me koffers vol exclusieve kleding schenken. Ik moest beseffen dat het dure kleren waren, maar ze vond dat ze haar steentje moest bijdragen als er dan echt armoede in ons land was. Ze verwachtte waarschijnlijk dat ik in dankbaar stukken zou uitbaansten. Ik vroeg alleen: vindt u het niet onredelijk dat u zo'n hoog inkomen heeft, terwijl anderen

de gasrekening of de huur niet kunnen betalen? Nou, ik had niet zo goed een bom kunnen laten ontploffen. De dame veranderde in een ordinaris scheldkanon en ik was opeens een ondankbaar mens dat nog blij mocht zijn van de belasting van anderen te mogen profiteren. En dan nog brutaal toe!'

Nel de Nooij werd geboren in Beeskoorn in een gezin met elf kinderen: 'We komen uit de zwaar calvinistische hoek, afstammend van de Hugenoten. Mijn vader was de eerste die in de dolerende kerk werd gedoopt. De dolerende kerk, daar is dat rijmpje over: 'Ik heb mijn schoenen laten lappen om de dollen dood te trappen.' Mijn moeder vertelde dat glorieus. Het was een soort trots, ondanks de onderdrukking van de gereformeerden, dat dat allemaal was gepasseerd.

Ik kom uit een verzetsfamilie. Mijn broers hebben tijdens de Duitse bezetting in het verzet gezet, mijn vader is dood-

geschoten. In de meidagen van 1940 werd hij door vliegtuigkogels in zijn buik getroffen, de eerste dag al. Hij was even uit onze kelder gegaan om te gaan kijken bij de mensen die bij in de schuilkelder van de school had binnengelaten. Hek uit, hek in, want we woonden ernaast. Hij werd bij ons de gang in gedragen en was binnen vijf minuten dood. Mijn broers hebben hem begraven waar niemand bij was, want we werden geëvacueerd wegens het gevecht bij de Grebbeberg. De moffen - neem me niet kwalijk - stonden op het kerkhof mooi gecamoufleerd en eisten dat de kist werd opengemaakt om te zien wat er in de grond werd gestopt. Het was een schok, maar ik vond het vooral interessant. De consequenties overzag ik immers niet. Toen ik hoorde dat de oorlog was uitgebroken, rende ik opgetogen naar mijn opoe, en ik begreep er niks van dat ze begon te huilen. Mijn vader heeft zijn dood, geloof ik,

voelen aankomen. Kort tevoren had hij gezegd tegen mijn moeder en zijn familie: 'Als er iets met mij gebeurt, moet je maar denken: Jan de Nooij is thuis.'

Ik kom uit een gelovige familie. Zelf ben ik nooit zwaar op de hand geweest, meer een sieraftuier, een lachebekkie. Mijn vader was smid en had een grondboortbedrijf. Als er zondags een lekkage was, repareerde hij het wel, maar voor zondags arbeid wilde hij geen geld hebben, al hadden we zelf nauwelijks iets op ons bord. Onze spaarpotjes moesten soms leeggehaald om eten te kunnen kopen. Om gezin is door de oorlog uit elkaar gevallen, want mijn moeder had helemaal geleefd als een raak van mijn vader uit wie ze al haar kracht zoog. Na zijn dood klagte ze in elkaar, ze heeft het nooit kunnen verwerken. Mijn oudere broers dokken onder en gingen in het veld en de jongeren gingen naar een weeshuis in Wassenaar. Na de oorlog herkennden ze de oudere broers niet eens meer. 'Dag meneer', zeiden ze.

Na de evacuatie ben ik nooit meer thuis geweest. Ik kreeg om dienstje voor dag en nacht, om mijn twaalfde jaar, bij Pieter, de directeur van de gasfabriek in Ede. Zijn dochter is de schrijfster Jos van Manen-Pieters. Ze heette Sientje maar daar had ze een bekel aan. Nou, dan veranderen die dat toch, ze ik en ik begon haar Josien te noemen. Later is dat afgekort tot Jos. Ze heeft veel geld verdiend voor het verzet. Ze maakte namelijk prachtige cassettes van brekenootjes, bladeren en kastanjes die we in het bos vonden. Die werden voor vierhonderd gulden per stuk verkocht en dat in oorlogstijd. De mensen hadden er veel voor over want het was een teken dat je het verzet steunde.

Ik ben drie jaar in dat gezin geweest. Er heerste een goede sfeer, al werd er wel verschil gemaakt. Ik moest 's avonds vaak in de keuken zitten - hun sokken stoppen - want ik was maar het hijje, het reparaardje dat de hele dag draafde. Maar dat had ik van huis uit al meegemaakt. Ik was het achtste kind, het oudste van de jongere meisjes en ik kreeg veel taken toebedeeld, elke dag een emmer aardappelen schillen, boodschappen doen, elke week de weekpanten schoonmaken en de luiken van het huis schoonspuiten. Overal herstellen, hoeken in lakken zetten en

Rustwat in het vliegtuig. Woest waren we, maar we kwamen er nooit meer vanaf. Op school schreef ik wel op dat ik op de smederij een pook had gemaakt en dat ik meehielp op kantoor. Het was niet meer dan kindjinnen trekken in het boekhoudbook, maar ik vond het allemaal belangrijk. Ik was heel groen. Ik heb voor begrippen van nu hard moeten werken, maar ik heb een prima jeugd gehad en ik heb er twee rechterhanden van gekregen. Wat nu gek is, vond je toen normaal. Ik had een hervormd vriendinnetje, maar zondags mocht ik niet met haar spelen. De hervormden gingen door de Dorpsstraat naar de kerk en wij samen een andere weg want je mocht elkaar niet passeren'. Nel lacht met Adèle Bloemen-daal-achtige uithalen. 'Door dat soort dingen ben ik het betrekkelijke van keukelijke geschiedenissen wel gaan inzien.' Na vaders dood werden we eerst naar tantes in Ede gestuurd. Daar zaten we in een schuilkelder en we moesten steeds bidden en bijbelteksten uit ons hoofd leren, zoals 'Voor hen die gezeten zijn in de schaduw des doods, is een licht opgegaan'.

In ons dorp geloofden ze nog dat auto's diavelse monsters waren. Toen mijn vader met zijn eerste vrachtwagen kwam aanroffen, was het alsof de duivel binnenkwam. Maar hij maakte het goed doordat hij de wagen gebruikte voor het crisismatje.

Het was een conservatief dorp. Nog na de oorlog zou mijn broer kerkeraadslid worden, maar het ging niet door omdat hij lid was van een vakbond het CNV notabene.

Na de oorlog ging Nel de Nooij een verpleegsters-opleiding doen in Rotterdam, haar oude droom: 'Aanvankelijk was ik afgekeurd. Te mager. Ik moest tien kilo aankomen, maar toen ik niet verder kwam dan zes kilo, hebben ze me toch aangenomen. Ik liep altijd in verpleegstersuniform, want gewone kleren had ik niet. We verdienden dertig gulden per maand en daar moest je ook de breukkel-der van betalen. Alles was van steen. Eens in de maand moest je met alles wat je had laten vallen naar de breukkel-der en dan werd de schade aan je loon verreke-nd.

Jaarmorgenocht was het te zwaar voor me, vooral de avondstudie. Ik had alleen lagere school. Ik kwam bij boterboer Van der Spek in Zoetermeer terecht als hulp in de huishouding. Eenzaam voelde ik me. Ik had geen recht op vakantie want dat was bij de sollicitatie niet afgesproken. Na twee jaar pikte ik dat niet meer en ik vertrok. Dat klinkt dapper, maar in die tijd was je veel horiger dan tegenwoordig. Ik had steeds het gevoel dat ik tegen het gezin in ging.

Ik werd gezinsverzorgster in Delft, in dienst van de gereformeerde kerk, vier jaar lang. Ik heb er goede herinneringen aan, al waren het lange werkdagen, drie geninnen op een dag. 's Maandags drie wasen, zonder machine. Daar heb ik m'n lijf wel gemeld. Ik moest het opgeven en werd typiste, onder andere bij Rijks-wa-tentast. Alles moest in twaalfvord, dus als je een fout maakte, was je de klas want je had geen lak of correctielijnen. Fouten

moest je uitgummen en het carbon mocht niet vlikken. Maar ik had het geluk dat ik goed kon typen.

Ik trouwde op m'n achteentwintigste, raakte in verwachting en werd daarom ontslagen, zoals toen gebruikelijk. Ik vond het onrechtvaardig. Ik verdiende meer dan mijn man en we moesten openen van een beduidend lager salaris

'Milieuproblemen? Ik vind armoede een gifbeil'

rendkomen. We hebben veel in de kou gezeten omdat we geen kolen konden kopen.

We kregen drie kinderen en hebben fijne jaren gehad, al kregen de kinderen pseudokroep. Tientjes om hun bedden en stomen maar. Nachtenlang zat ik door een gaatie in de tent te kijken of ze niet met hun hoofd in de hete stoom terechtwa-men.

In 1974 verhuisden we naar Apeldoorn voor het werk van mijn man. In 1979 zijn we gescheiden, na vijftientig jaar. Dat was erg. Ik zakte weg tot negenveertig kilo en kwam niet meer van mijn bed af. Er was geen reddend meer aan. We waren uit elkaar gegroeid. Het gebrek aan communicatie ontaarde bij hem in geweld. Dat heeft zo'n twaalf jaar geduurd. Kort voor de rivieren brulde dacht ik: ik kan niet met een stralend gezicht feest gaan vieren, want dan sta ik te liegen, dan sta ik te liegen!

Ik heb er echt alles aan professionele hulp bijgehaald, maar het hielp niet. Hij dreigde zich voor de trein te gooien en op het laatste zei ik: Goed, de trein is tien minuten ver fetsen, dan kan ik het over een kwartier weten. Die nacht zat ik met mijn kleren aan en dacht: als straks de rem eraf vliegt, slaat-ie me dood. Ik liep gewo- en heb echtscheiding aangevraagd. Bijna alle vrouwen doen dat zelf en vandaar het praatje: vrouwen willen echtscheiding, alsof het niets is. Nee, mannen zullen het nooit aanvragen. Ze proberen hun vrouwen nog uit het Bijf-van-mijn-lijf-huis te halen, want ze willen de huishoudelijke verzorging niet kwijt. Daarom verdreef ik de schandelijke dingen niet die minister Rading zei over bijstandsvrouwen als 'de laatste overgebleven hoofdzonden'. Ik heb hem spijkerhard aangeschreven. Gaan wij zo gemakkelijk naar de bijstand? Nou, die bijstand is een ramp. Je bent een horige, je krijgt sociale rechercheurs op je nek. Je moet toestemming vragen of er een man in je buurt mag komen, anders moet je je maar onderhouden. Het is vernederend. De gezinsideologie van de bijstandwet tast mij als vrouw aan.'

De terugslag volgde. Nel de Nooij werd ziek: 'Ik was op. Mijn huisarts schrok toen hij zag dat elke druppel water er met liters uit kwam. Na twee jaar heeft hij me uit het gat kunnen krijgen. Ik slik nog steeds anti-infectiepillen en vitaminepreparaten, driehonderddertig tabletten per

'De ideologie van het gezin tast mij als vrouw aan'

meehelpen in de grote groentetuin. Wopapier stonden uit oude kranten. Het was allemaal normaal hoor.

In 1943 zijn huis en tuin door een vroeg-tijd neergestorte V1-raket vernield. Het was het oude schoolmeesterhuis met voortuin en prieel. Mijn vader zei: wie weet er een mooie aanen voor. Dat werd Rustwat. Nou dat hebben we geweten, want op school heetten we toch al De Nooij-vloot, dus toen werd het prompt:

maand en ik kom er nooit meer vanaf. Maar als ik met rust word gelaten, kan ik veel presteren hoor.

Het begon toen een bijstandsvrouw me vroeg het woord te voeren op de CDA-partijraad in Haren, in 1982. Ik kreeg twee minuten. Vanaf dat moment ging ik de barricades op al actievoerend en schrijvend. Ik ben een barricadvrouw geworden, ging mee met de grote actie van driehonderd bijstandsvrouwen in Vlissingen. We werden door de ME uit elkaar gelagen toen we op straat zaten te zingen.

Ik merkte dat ik bij de politiek moest zijn. Buiten de regels om begon ik hier in Apeldoorn op gemeenteraadsvergaderingen te praten. Ik ben wat afgekat, maar ik leerde me aan de spelregels te houden en vooral vriendelijk te zijn. Ze vinden mijn opmerkingen niet leuk, maar ik kan mijn mond nu eenmaal niet houden en zal steeds het ieren vrouw belichten. Nu heb ik mijn vaste plekje op de publieke tribune en ze zijn aan me gewend. Soms nemen ze dingen van me over.

‘Behoud van koopkracht is een loze kreet’

Het CDA heeft nu ontdekt niet om de bijstandsvrouwen heen te kunnen, want er zijn kinderen bij betrokken. Citeeren is er een rapport uitgekomen van de Gezinsraad over de positie van eenoudergezinnen. Maar wie komt er op voor de oudere alleenstaande vrouw? Geen hond. We produceren niet meer, geen arbeid en geen kinderen. Eenoudergezinnen hebben recht op een negentig procent-suitkering, wij op zeventig procent hoewel is uitgerekend dat we 84 procent moeten krijgen om eenzelfde bestodingsmogelijkheid te hebben. Maar we zijn bevoren en bevoren. We stikken van de armoede.

In 1984 hebben de bijstandsvrouwen hun problemen in keizerlijke aandacht weten te krijgen, vertelt ze: ‘Dat is een goede zaak geweest, maar nu is het jaar van de ‘verbreding’. Alles doen we samen want alle uitkeringsgerechtigden hebben immers dezelfde problemen? Gezellig, maar ik ben er fel op tegen want zo verdwijnt onze problematiek achter de horizon. Bovendien verschuift de aandacht naar het milieu. Daar ben ik boos over, want ik vind armoede een gifbeker. Ik ben net een paard bij, dan gooi ik m’n kont tegen de krib, die vermenen tegen de prikkels. Ik word niet goed van al dat gepraat over het milieu, roep ik dan.

Op de kerkendag op 17 september in Utrecht was die tendens duidelijk te merken. De armen kwamen er niet meer aan te pas. Ik kleinste de milieuproblemen niet, maar ons item mag niet worden ondergespit. In de krant lees ik hoe slecht individualisering is en dat we dan een koude samenleving creëren. Nee, individualisering in de sociale wetgeving betekent dat vrouwen eindelijk gelijke rech-

ten krijgen. Er zijn ook bijstandsmannen, maar de verhouding is een op tien bijstandsvrouwen.’

Nel de Nooij wil in de kerk blijven werken, al is ze er tien jaar geleden uitgestapt: ‘Toen ik een duurwaardersploeg kreeg wegens de echtscheiding, heb ik me de volgende dag afgemeld. Ik had altijd een beetje door de kerk heen gedarteld. De kerk heeft eigenlijk nooit iets af of toe aan mijn geloof gedaan, het is mijn thuisopvoeding geweest.

Voor mij was een breuklijn dat je pas je verpleegsterskruisje kreeg als je belijdenis had gedaan. Ik was er nog niet aan toe, maar ik liep mee in het gareel. Dat is jarenlang iets bitters voor me geweest. Ik dacht steeds: ik heb staan liegen. Ik ben binnen de kerk gebleven, mijn man was ouderling. Maar toen ik was gescheiden, kon ik eindelijk zelf kiezen. De kerkelijke handen hoefden voor mij niet meer, ook al omdat gescheiden vrouwen in de kerk niet meetellen, maar sindsdien heeft mijn geloof zich juist verdiept. Ik zou het niet willen missen. Ik ben een bij mens.

Met de wijkpredikant heb ik altijd contact gehouden. Vanmorgen heb ik hem nog opgebeld dat ik een andere dakt krijg. Ik zeg wel eens: dominee, ik heb het zo druk, u moet maar voor me bidden hoor, ik heb er op het ogenblik geen tijd voor. Zo spot ik dan maar een beetje, maar hij begrijpt me goed.

Ik hoorde eens preken over Prediker: ‘Hoe zal iemand alleen warm worden?’ Ik werd witteet. Thuis heb ik gauw andere teksten opgezocht, zoals in 1 Korinthiërs ‘Wie niet getrouwd is, wijd zijn zorgen aan de zaak des Heren’. Die heb ik opgestuurd naar die dominee. Zo had hij het niet bedoeld. Nee, maar hij heeft mijn oren en mijn plek niet.

Dat onbegrip zien we ook over de armoede. De meeste mensen begrijpen niet wat het betekent als je een klapband krijgt of een onverwachte rekening, als je naaimachine stuk gaat en reparatie honderdvijftig gulden kost, als een nieuwe rinsluiting voor je jack een dag eten kost, als na jaren bijstand je huishouden verpaupert en anderen je daardoor tot de asociale rekenen. Bevers Naudé zei eens: ‘Toen ik al had gekozen voor de zwarten, wat mij bijna mijn huwelijk heeft gekost, hebben de zwarten mij daarna tot op de grond toe afgebroken, want ik moest nog leven door hun ogen te kijken.’

‘Wie komt op voor de alleenstaande vrouw?’

Nel de Nooij wil niet geholpen worden: ‘Liefdadigheid maakt wetten kapot. Een wet is een recht en dat mag je niet uithalen. Als op je budget niets valt aan te merken, zoals bij mij het geval is, mag het nooit zo zijn dat je je huur niet kunt betalen en dat je wegens huurschuld en armoede je huis uit moet, zoals mij nu overkomt. Ik hou f 273 over om van te

leven – na aftrek van vaste lasten – voor eten, kleding en reparaties. Nieuwe aanschaffingen kunnen niet. Volgens de regels van de bijstandswet moet ik per maand ook nog f 83 reserveren voor aankoop van duurzame goederen of om schulden af te lossen. Wie dat niet doet, toont 'onvermogzaam besef' van verantwoordelijkheid, en kan bij calamiteiten

‘Na mijn scheiding kon ik zelf kiezen’

in principe niet door de sociale dienst worden geholpen.

In mijn nieuwe huis is de huur vijfenderdertig gulden lager, maar ik moet achten-achtig gulden leenbijstand gaan afbetalen. Ik weet niet hoe dat moet, maar het is wel een eye-opener, want die gegevens stuur ik weer rond. De huursubsidiewet moet worden veranderd. Je kunt een alleenstaande niet evenveel huur laten betalen als een echtpaar dat vijfhonderd gulden meer bijstand krijgt. Het lijkt wel of men zelfstandig wonen onmogelijk wil maken en de alleenstaanden op een kamertje bij een hospita probeert te krijgen. Dan krijg je geen huursubsidie meer. In de Tweede Kamer is gisteren nog besproken om echtparen waarvan de kinderen de deur uit zijn, voortaan belastingvrij

kamers te laten verhuren. Maar voor bijstandsmensen geldt dat niet. Ik vraag me af: is dat nog met mensen bezig zijn of is het treiteren vanuit de gezinsideologie om mensen op het allerlaagste niveau te houden?

Nel de Nooi zegt haar actie voor bijstandsvrouwen vol te houden door er leuke dingen bij te doen, zoals het maken van stickers met tickelige teksten: 'Gefeliciteerd CDA en VVD. U heeft de armoede in Nederland teruggebracht'. 'Behoud van koopkracht een 'oor kreet'. 'Wie armoede zaait, zal vermet oogsten.' 'Winstprincipe is in strijd met de wil van God.'

Ze maakt ook bijbelvertalingen waarvoor Catharina Halkes goede woorden over heeft. Bijvoorbeeld van Exodus 5 (Daarna kwamen Mozes en Aäron tot de farao en zeiden tot hem: Zo zegt de Here, de God van Israël: laat mijn volk gaan om te mijner ere in de woestijn een feest te vieren). Dat is gewoeden: 'Toen gingen bijstandsvrouwen naar de regering en zeiden: laat onze vrouwen uittrekken uit de bijstandswet die een gezinswet is waarin alleenstaande vrouwen zeer worden onderdrukt. Voorzie ons van een basisinkomen, zodat wij 'vrij' kunnen zijn en feest kunnen vieren zoals God gewild heeft dat mensen zouden kunnen functioneren en hun terecht plaats innemen.' En bij elke succesje denkt ze: 'Ik ben maar een arme huisvrouw met alleen lagere school en toch zet ik ze in de politiek mooi voor het blok.'

Cees Veltman

Het huis uitgezet

